

En bok om läsarens omistliga rättigheter.

av Bo Sundblad

“Som en roman” av Daniel Pennac. Brombergs Bokförlag.

Daniel Pennac är en ung hängiven fransk lärare som misslyckas i kampen att få sin egen tonåriga son att bli läsande, bokläsande.

Känns problemet igen?

Nästa varje blivande lärare kommer att möta det.

Hans bok har väckt mycket stor uppmärksamhet och blivit mycket omtalad i Frankrike. Man kan nog säga att han presenterar en litteratursyn.

Jag fick boken av en händelse i samband med avtackningen efter en paneldebatt jag deltagit i — en debatt där jag försökt förklara konsekvenserna för skolan, föräldrarna och eleverna av att man bytt ekonomiskt styrsystem för skolan, till ett system där skolan görs ansvarig för sina resultat. Jag hade samtidigt påpekat att kravnivån på läsförmågan gått upp i näringslivet och följdriktigt i gymnasieskolan till den nivå som förutsätter att läslusten infunnit sig på mellanstadiet.

Redan samma kväll började jag gå in i Pennacs bok och blev mer och mer omtumlad. Han använder ju samma exempel på hur man kan bygga upp viljan att läsa, samma citat av t ex Rousseau som jag använt mig av.

Sedan 1980 har jag föreläst, skrivit om och hållit kurser om läsning och läsutveckling. Mitt kunskapsinnehåll är frukter av det av Skolöverstyrelsen finansierade grundforskningsprojekt ULL-projektet, under vetenskaplig ledning av professor Åke Edfeldt som jag var projektledare för 1977-81. Min vana trogen går jag till referenslistan för att se vad Pennac bygger sitt tänkande på och vad han inspirerats av och om vi har samma referenser, men en roman (Som en roman) och då ingår inga referenser.

Jag har inte tidigare läst någon som så mjukt och försiktigt hjälper de ansvarskännande, omtänksamma och oroad föräldrar som ser att deras söner och i vissa fall döttrar inte ges rätten till läslust.

Jag vet inte om han medvetet eller omedvetet utgår ifrån att ett skolsystems grundläggande uppgift är att ge varje barn oberoende av social och kulturella bakgrund rätten att bli litterat, dvs att bli tillräckligt läsande och skrivande för att deras tänkande skall förändras till att ha erövat grunderna i abstrakt och hypotetiskt tänkande, det som internationellt kallas “litterat” tänkande (i vårt

land råder det naturligtvis stor tvekan inför att använda detta internationellt väletablerade begrepp).

Min erfarenhet är dock att en stor del av den medvetna medelklassen på något sätt genom sin egen erfarenhet vet att litteraturläsandet av egen lust, t ex bokslukandet, var av avgörande betydelse för deras eget inträde i den skriftspråkliga världen och de fortsatta studierna. Detta oberoende av om de sedan gick i samhällsvetenskaplig, humanistisk eller naturvetenskaplig riktning.

Hos dessa 13 - 16 åringar det handlar om är det oftast inget fel på den grundläggande läsförmågan i den mening de flesta tror och som det hittills definierats, dvs avkodningsförmågan. Det som saknas är meningen med att läsa, läslusten. Läslusten har hos dessa, oftast pojkar ersatts med "datorspellust". Just spellusten visar så tydligt att de varken saknar lust, vilja, behov av spänning och fantasi, förmåga att koncentreras sig, intelligens, kreativitet, förmåga att hantera koder eller perceptionsförmåga. Alla förutsättningar finns för att göra dem till goda läsare.

Pennacs metod ter sig kanske för enkel för att vara trovärdig. Metoden går bland annat ut på att vi som vuxna skall genom uppläsning eller återberättandet låna ut vår röst, till författarens berättelse tills tonåringen/eleven inte längre kan stå emot lusten att "tjyvläsa vidare". Att detta sker inför en grupp på ca 25 - 30 gör det inte sämre. Flera sidor går åt till att beskriva den egensinnige universitetsläraren som ägnade huvuddelen av sin knappa undervisningstid åt att läsa högt ur goda texter och vilket djupt intryck det gjorde på studenterna. Varför kan skådespelarens inspelade uppläsning av en god roman inte ersätta lärarens, pappas eller mammas uppläsning?

Varsamt varsamt tar Pennac hand om vårt dåliga samvete i förhållande till våra barn genom att ta sig själv som exempel. Tonåringen visar sig "knappt kunna läsa" trots att man föredömligt ha läst för sonen varje kväll. Dåligt samvete och skuld känslor är en komplicerad faktor bakom mycket av det som rör sig i tiden idag.

Han tar tag i problemet med den första balansgången genom att inte stanna vid att låta barnet få blanda oss med att låtsasläsandet bara för att tillfredsställa oss föräldrar.

Många tonårsföräldrar känner nog igen det han kallar "Freestylens autism".

Några exempel ur boken:

“.. läsa är en handling ”handlingen att läsa” ...”

“— Men teve, däremot, och filmen med, faktiskt.där får man allt serverat, i en film, ingenting behöver erövrats, allt är tuggat åt en bilden, ljudet, dekoren, den stämningsskapande musiken, i fall man inte fattar filmmakarens intentioner.”

“— När man läser är får man föreställa sig allt det där. Att läsa är en akt av ständigt skapande.”

Tid att läsa.

“Man läser alltid på stulen tid. Stulen från plikten att leva.”

“Finns inte lusten så finns inte tiden.”

“Tiden har man i fickan”

“— Jo ...när man köper en jacka är det viktigt att fickorna har rätt storlek.”
sa en tonåring.

Han avslutar sin bok med

Läsandets/läsarens rättigheter.

1. Rätten att inte läsa.
2. Rätten att hoppa över sidor.
3. Rätten att inte läsa färdigt en bok. (Den rationella, den mogna läsningen)
4. Rätten att läsa om.
5. Rätten att läsa vad som helst.
6. Rätten till bovarysman (lust och verklighetsflykt).
7. Rätten att läsa var som helst.
8. Rätten att läsa här och där.
9. Rätten att läsa högt.
10. Rätten att tuga.

Ett minne kring “Rätten att läsa vad som helst”.

Jag skall aldrig glömma de upprörda angrepp jag blev utsatt för av förbittrade ungdomsbibliotekarier i början av 80-talet då vi i boken “LUS - en bok om läsutveckling” hävdade att man inte tog skada av att läsa Fem-, Kitty- och Bigglesböcker, och att det t o m skulle kunna vara en väg in i litteraturen.

Ett uttryck för upprördheten var att jag kallades till en uppläxning på en sammankomst i en av Hötorgsskraporna. Man hade, för att sätta kraft bakom orden även bjudit in Karin Dahl från Skolöverstyrelsen. Det hela ledda till att jag fortsättningsvis än noggrannare kom att påpeka rätten att få läsa vad som helst och att läraren eller föräldern inte får göra läsningen till en dygd. Dygden blir nämligen lätt motsatsen till den skamliga lusten — läslusten!

Presentation:

Bo Sundblad har sedan 1975 arbetat med grundforskning om läsning och kvalitativa kriterier vid Stockholms Universitet sedan 1977. 1977 - 1981 som projektledare för SÖ-projektet ULL (Utvecklingspsykologisk granskning av läsinlärandet) förlagt till pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet. och sedan vid Högskolan för lärarutbildning i Stockholm. Forskningen har varit fokuserad på läsning som fenomen och konsekvenser av detta för det normala arbetet på skolans alla stadier samt specialundervisning Utgångspunkten var det teoretiska ställningstagandet som brukar benämnas utvecklingssyn. Projektet resulterade bl.a. i LäsUtvecklingsSchemat (LUS) den första kvalitativa beskrivningen av hur läsförmågan utvecklas från det första intresset för bokstäver genom skolåren ända upp i vuxen ålder. Ytterligare ett huvudresultat en modell över läsprocessen som tar in resultaten av språkforskningen efter Chomsky samt Vygotskys influenser på utvecklingspsykologin. Sen 1982 verksam vid institutionen för pedagogik på högskolan för lärarutbildning i Stockholm. De senaste åren har forskningen vidgats till att omfatta skrivet språk dvs både läsa och skriva samt relationen mellan språk och tänkande. Inriktningen har formulerats som "Skriva - ett sätt att tänka". 1991 presenterades SkrivUtvecklingsSchemat, SUS. Bo Sundblad anlätades 1991 som expert av Betygsberedningen.

Publikationer:

Allard, B. & Sundblad, B. (1982) Handbok om läsning. Stockholm: Liber Utbildningsförlaget.

Allard, B. & Sundblad, B. (1986, a) När vi läser och skriver. Stockholm: Liber Utbildningsförlaget.

Allard, B. & Sundblad, B. (1986, b) Aims and Means in Teaching Writing. Föredrag publicerat i konferensrapport "Conceptions of Written Language" Göteborg 1986-08-11--13 samt i rapport från Europarådet: Councilfor Cultural Co-operation. Educational Research Workshop on reading and writing skills in primary education, Tilburg, 9-12 December 1986. Ingår i "Writing - a Way of Thinking. Strasbourg, 4 September 1986.

Allard, B. & Sundblad, B. (1987) Hur ser vi på människan? Stockholm: Utbildningsförlaget.
Allard, B. (1984). Den nygamla testvågen. Lärartidningen- Svensk skoltidning, 4 och 5.

Sundblad, B. m fl (1981). LUS - en bok om läsutveckling. Stockholm: Liber
Utbildningsförlaget.

Allard, B. & Sundblad, B. "Skriva till sig själv skriva till andra" I Språkutveckling under
skoltiden. Sandqvist & Teleman , Studentlitteratur 1989

Allard, B. & Sundblad, B 1991 Skrivandets genes under skoltiden. Pedagogiska Institutionen.
Stockholms Universitet.

Läraryrket. Prövning av principen för ett kunskapsrelaterat betygssystem. SOU 1992:59

Allard, B. Måhl, P Sundblad, B. (1994) Betyg och elevens rätt till kunskap. Stockholm. Liber
Utbildning